

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

-обавезна садржина- свака рубрика мора бити попуњена

(сви подаци уписују се у одговарајућу рубрику, а назив и место рубрике не могу се мењати или изоставити)

<p>I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ</p> <p>1. Датум и орган који је именовео комисију</p> <p>28.05.2015. године. Решење декана Факултета техничких наука у Новом Саду на предлог Наставно-научног већа са бројем: 012-72/18-2013.</p> <p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ol style="list-style-type: none">
1. Др Лепосава Грубић Нешић, ред.проф., ПРЕДСЕДНИК; Производни системи, организација и менаџмент; 15. 11. 1993.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
2. Др Илија Ћосић, ред.проф.; Производни системи, организација и менаџмент; 15.11.1993.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
3. Др Младен Чуданов, доцент; Организација пословних система; 23. 02. 2011.; Факултет организационих наука, Београд;
4. Др Bernie Hogan, доц.; Информационо комуникациони системи; 17.01.2013.; Универзитет у Оксфорду, Оксфорд, Велика Британија;
5. Др Данијела Лалић, доцент; Производни системи, организација и менаџмент; 21.10.2010.; Факултет техничких наука, Нови Сад; МЕНТОР
<p>II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ</p> <p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Даница (Милорад) Радовановић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 22.01.1976., Крушевац, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив Филолошки факултет, Универзитет у Београду, информатика-информационе науке, магистар филологије</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија Кандидат брани докторску дисертацију као магистар наука</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Електронско издаваштво у академском окружењу – нове форме и изазови, информационе науке, 26.10.2006.</p> <p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Филологија, информационе науке</p>

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Утицај интернет заједница на комуникационо - друштвене процесе у умреженом окружењу

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација мр Данице Радовановић под насловом „Утицај интернет заједница на комуникационо - друштвене процесе у умреженом окружењу“, са прилозима, садржи 279 страна текста, односно 273 стране основног текста укључујући уводна разматрања, теоријске подлоге, истраживачки део, резултате истраживања, дискусију резултата, закључке, правце даљих истраживања, 5 табела, 30 графикона и 92 наслова цитиране литературе. На почетку основног текста дати су наслов, кључна документацијска информација, садржај, листа табела, графикона, апстракт на енглеском језику и захвалница. Теоретске основе, преглед литературе, приказ истраживања и добијених резултата изложени су кроз шест делова и то:

I Увод

II Теоријски део

2. Интернет и развој друштвених мрежа

Приказ развоја интернета и веба

Настанак и развој виртуелних заједница

Типологија интернет заједница

Веб 2.0 социотехнолошка револуција

Информационо-комуникационе технологије у Србији

Интернет заједнице у Србији

3. Структура и динамика друштвених мрежа

Ефекат мреже: друштвене мреже као интернет заједнице

Структура и динамика веб-страна друштвених мрежа

Савремене ИКТ и информационо друштво као наступајућа друштвено - технолошка парадигма

Преглед претходних научних сазнања

III Истраживачки део

4. Методологија истраживања

Методологија

Фазе истраживања

Ограничења у раду

5. Приказ резултата и дискусија

Организација

Интернет у свакодневном животу: приватна умрежена сфера

Умрежена јавна сфера

Приказ резултата: Употреба интернет услуга и веб-сервиса у академском окружењу

Сарадња, учествовање, образовање

Фактори, ограничења и могућа унапређења у онлајн академским заједницама

Новонастали феномени – дискусија истраживачких резултата

Феномени комуникационе динамике и присуства на друштвеним мрежама

Феномен фатичке комуникације у онлајн комуницирању – ‘лајк’ и ‘поук’

Феномен дигиталне неједнакости у интернет заједницама – дискусија резултата и закључци

Феномен конвергенције медија у умреженом окружењу

IV Закључак

6 Закључна разматрања

Научни допринос рада и правци будућих истраживања

V Библиографија

VI ПРИЛОГ

Подаци и наративе из полу-структурираних интервјуа

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводу дисертације се упућује на категорије заједништва и нове друштвености у свом средишту, што је основно теоријско и емпиријско усмерење овог рада.

На таласу глобализације која је најпре технолошки оријентисана и Србија са својом информационо-технолошком инфраструктуром учествује у широкој дисперзивној онлајн-мрежи заједница формираних на интернету. Интернет заједнице омогућавају формирање друштвених мрежа у којима се артикулишу специфични феномени посредованог интерактивног комуницирања.

Поред описа комуникационих процеса и комуникационих конвенција, у овом раду се истражује структура интернет заједница, те се анализом садржаја представља својеврсна типологија интернет заједница у Србији. Фокус овог рада је утврђивање заступљености и коришћење интернет и веб-услуга, као и испитивање комуникационих могућности које нове дигиталне технологије пружају, како у свакодневној комуникацији, тако и у академским заједницама у Србији. У раду су аналитички истражени односи на релацији постављених тема и нарација испитаника из три релационе перспективе:

- интернет у личне сврхе (у приватној сфери),
  - појединац и интернет и усавршавање, образовање и сарадња у групи,
  - и на крају интернет и друштвено умрежавање у заједници,
- у овом случају специфичности које карактеришу географско подручје Србије.

Циљ рада је истраживање модалитета интерактивне комуникације интернет заједница у Србији. Намера је да се овим истраживањем представи својеврсно социо-технолошко окружење Србије данас, како из перспективе њене специфичности, тако и из перспективе процеса глобализације, који се управо преко комуникационих технологија, артикулише као доминантан и универзално важећи.

Ослањајући се на друштвено-технолошке теорије дигиталне комуникације и социологије веба, као и на емпиријске налазе - овај рад ће пажњу посветити и могућностима коришћења интернет заједница у сфери усавршавања и образовања.

Затим се представљају истраживачка питања. Поред теоријских импликација, за истраживачки део рада се користи комбинована квантитативно – квалитативна методологија, онлајн упитници и квалитативна етнографија (полу-структурирани интервјуи).

Препоставка резултата истраживања се огледа у новонасталим друштвено-технолошким појавама, стога се очекује да резултати рада укажу на феномене умрежене заједнице (дигиталне неједнакости, фатичка онлајн комуникација, и сл.) у Србији које у ранијим истраживањима нису биле заступљене и стога теоријско-емпиријски гледано чине ово истраживање јединственим.

На крају увода дата је организација дисертације по деловима.

У другом поглављу, теоријском делу рада, је описан развој информационо – комуникационих технологија (ИКТ) и интернета, као и друштвено-технолошких теорија које указују на настанак и развој нових, дигиталних медија. Представљен је историјски преглед концепата интернет технологија, као и претходна истраживања. Тиме је постављена како теоријска тако и практична основа за разумевање и истраживање настанка и развоја интернет заједница у свету и у Србији. У оквиру ове целине, приказане су нове технологије и кључни друштвени медији на глобалном нивоу, као и типологија интернет заједница, а затим и њихова дифузија и ширење на националном нивоу у Србији. На основу ових контекста, приказано је како су умрежени медији напредовали у својој софистицираности и потребама корисника, али и у контексту приказа друштвено - технолошке позадине усвајања технологије у Србији, у којој како ће бити приказано - има места и за образовне имплементације и технологије.

Такође, представљена је структура и динамика друштвених мрежа на интернету, њихов настанак. Анализирана је њихова структура и динамика.

У последњем делу овог поглавља, дат је приказ претходних научних сазнања релевантних за овај рад, као и међународни и национални подаци употребе интернета у Србији.

У трећем поглављу, истраживачком делу рада, је представљен методолошки оквир, заједно са приказом претходних научних сазнања и истраживачким питањима. Приказана је методологија, фазе истраживања, приказ резултата и дискусија.

Представљени су резултати анализе и објашњени су феномени на основу постојећих и личних теорија у контексту персонализованог, индивидуалног умрежавања и употребе интернета. Представљени су суштина и резултати - најдоминантније теме и феномени које се јављају у интернет заједницама у Србији које обухватају употребу интернет услуга и друштвених мрежа кроз приватну и јавну умрежену сферу. Такође, приказане су импликације и могућности употребе интернет услуга и друштвеног веба као алата за сарадњу, учешће и бољу комуникацију у образовању и процесе умрежавања. Пажња је посвећена употреби Фејсбука у образовању, као помоћног средства за онлајн умрежавање, комуницирање и информисање, као и примери из праксе у српској академској заједници.

Феномен умрежавања кроз структуру и динамику најпопуларније и највише коришћене друштвене мреже – Фејсбук је приказан уз новонастале комуникационе процесе у форми фатичких експресија и микро - објава, који су настали комуникационом и технолошком динамиком умрежавања.

Појава нових дигиталних неједнакости која је свеприсутна у интернет заједницама у Србији, истраживана је кроз теоријске и емпиријске анализе које се појављују током процеса наративних упита. На крају поглавља испитан је феномен конвергенције старих и нових медија у умреженој јавној сфери у Србији.

Конечно, **закључно поглавље** обједињује закључке из претходних поглавља и бави се интерпретацијом и импликацијама налаза овог истраживања који су у вези са концептима умреженог друштвено – технолошког приступа заједништву у онлајн окружењу. Такође, закључна разматрања омогућују да се одреде будуће и могуће импликације интернета и умрежене онлајн сфере на јавне политике организације и доноси препоруке за даља друштвено-технолошка истраживања.

Пето поглавље представља списак коришћене, цитиране литературе за ово истраживање, док **шесто поглавље** представља прилог са подацима и наративима из полу-структурираних интервјуа.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

НАПОМЕНА: Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

1. Radovanovic, Danica; Hogan, Bernie; Lalic, Danijela. *“Overcoming digital divides in higher education: digital literacy beyond Facebook.”* *New Media and Society*, 2015. M21 (IF 2,052)
2. Radovanović, Danica (2013). *“The Internet and digital divide in South Eastern Europe: Connectivity does not end the digital divide, skills do.”* *The digital divide: the Internet and social inequality in international perspective / edited by Massimo Ragnedda and Glenn W. Muschert.* London and New York, Routledge, pp.165-177
3. D.Radovanovic, M. Ragnedda (2012). *“Small talk in the Digital Age: Making Sense of Phatic Posts,”* in *Making Sense of Microposts (#MSM2011)*, Matthew Rowe, Milan Stankovic, Aba-Sah Dadzie (eds). WWW2012, p. 10-13 URL: http://ceur-ws.org/Vol-838/paper_18.pdf
4. Radovanovic, Danica (2010), Интернет парадигма, структура и динамика онлајн друштвених мрежа: Фејсбук и млади у Србији (*Internet Paradigm, Structure, and Dynamics of Online Social Networks: Facebook and Young Adults in Serbia*) (June 20, 2010). *Panc̄evacko čitalište*, Vol. III, No.17, pp. 20-26, 2010. URL u SSRN bazi: <http://ssrn.com/abstract=1986066>

VII ZAKЉUČCI OДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни резултати истраживања односе се на примену савремених комуникационих технологија и утицаје настале у датом случају. Резултати истраживања се огледају у појавама манифестованим кроз утицај и динамику интернет заједница на комуникационо-друштвене процесе који су истраживани у раду, а у складу са истраживачким питањима. У раду је уз помоћ квантитативно-квалитативних метода истраживано и приказано који се веб алати користе у интернет заједницама у академском окружењу, као напредном систему у информационом смислу, који поспешују комуникацију и сарадњу, као и које услуге и алати друштвених мрежа би унапредили ефективност интересних група од значаја у организацији. На основу резултата онлајн упитника, представљени су веб сервиси који поспешују комуникацију и сарадњу у интернет заједницама у академском окружењу, као напредном систему у информационом смислу. Приказани су фактори који олакшавају и подстичу бољу сарадњу и интеракцију у академском окружењу, као и услуге друштвених медија чијом се применом унапређује ефективност интересних група од значаја у организацији.

Кроз емпиријске налазе, доказана је тврдња (из истраживачког питања) да је могуће подстицати и развијати сарадњу између две групе сарадника коришћењем интернет услуга, онлајн друштвених мрежа и имплементацијом веб сервиса. Тврдња је валидирана, односно сарадња је могућа, упркос појединим структуралним и финансијским проблемима. Кроз полу-структуриране интервјуе је истражена хипотеза да исте оне веб сервисе и друштвене мреже које млади (студенти) и наставници (професори) користе за дружење (социјализацију) такође се могу користити у окружењу за учење, комуникацију и развој у професионалном смислу.

Приказани су феномен умрежавања кроз структуру и динамику најпопуларније и највише коришћене друштвене мреже – Фејсбук, новонастале комуникационе процесе (фатичке експресије и постови) настао комуникационом и друштвеном динамиком, затим појава нових дигиталних неједнакости које су свеprisутне у умреженом друштву, и на крају феномен конвергенције конвенционалних и нових медија. Кроз квалитативне методе и исцрпне интервјуе указано је на основне потребе интернет корисника у Србији за друштвеном интеракцијом и дигиталним облицима комуницирања.

Резултати приказани у статистичким и квалитативним анализама показују односе између социо-економских фактора и коришћења интернета. Представљени су емпиријски подаци који се не могу наћи у међународним и националним извештајима који указују на значај сарадње и могућностима комуникације и учешћа у циљу превазилажења дигиталних неједнакости. Колаборативне могућности коришћења интернета и друштвених медија, као и отворени канали комуникације и партиципације, представљају једну од највећих могућности ангажовања за превазилажење неједнакости које се огледају у дигиталној писмености и неговању боље сарадње и учешћа у окружењу у високом образовању.

Овај рад открива и указује на, развојем и применом технологије изазване, друштвено-комуниколошке појаве и новонастале феномене умреженог друштва, као што су: нова друштвеност, фатичка комуникација онлајн, дигиталне неједнакости, и сл., у специфично истраживаним напредним, интелигентним производним, организационим системима као што је академска заједница.

Утврђено је анализом садржаја из података онлајн упитника - шта се може (ис)користити за развој комуникационих и колаборационих могућности, и веб-алатки који се користе за свакодневне сврхе умрежавања. Такође је представљено које веб услуге и друштвене мреже испитаници користе у сврхе комуникације, сарадње, усавршавања у напредним предузећима какво је академија, као и сервисе за друштвено умрежавање у свакодневном животу кроз мрежу Фејсбук.

Из резултата онлајн упитника, представљени су веб сервиси који поспешују комуникацију и сарадњу у интернет заједницама у академском окружењу, као напредном систему у информатичком смислу.

Потврђена је, кроз емпиријске налазе, тврдња из истраживачког питања, да је могуће подстицати и развијати сарадњу између две групе (студената и професора), коришћењем интернет услуга, онлајн

друштвених мрежа и имплементацијом веб сервиса. Тврдња је валидирана, односно сарадња је могућа, упркос појединим структуралним и финансијским проблемима. Кроз полу-структуриране интервјуе је истражена хипотеза да исте оне веб сервисе и друштвене мреже које млади (студенти) и наставници (професори) користе за дружење (социјализацију) такође се могу користити у окружењу за учење и професионални развој.

Када су у питању сарадња и учешће путем интернет услуга, друштвених мрежа и веб сервиса, што у настави и ван наставе, истражена је и валидирана је тврдња да је могуће искористити погодности које пружају интернет технологије и спровести и одржавати комуникационе праксе. Сарадња (колаборација), учествовање (партиципација), ангажовање, интеракција, између студената и наставника, је могућа користећи друштвене веб сервисе и друштвене мреже, за размену информација, образовање и свакодневни професионални развој. Приказани су фактори који би олакшали и подстакли бољу сарадњу и интеракцију у академском окружењу, као и услуге друштвених медија које би унапредиле ефективност интересних група од значаја у организацији.

Хипотезе постављене у истраживању су доказане.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Истраживања у оквиру дисертације су спроведена на узорку од 145 испитаника у високошколским установама на територији Републике Србије. Од тог броја 125 испитаника чине узорак спроведених онлајн упитника, а 20 испитаника чине узорак полу-структурираних упитника. Испитаници су са различитих факултета широм Србије, што даје веродостојну слику и ситуацију у Србији када је у питању коришћење интернет технологија, што у личне сврхе, што за потребе наставе, учења и сарадње.

За потребе истраживања креиран је онлајн упитник са 42 питања, као и теме за полу-структуриране упитнике. Податци су прикупљени применом две методе: упитници и интервјуи. У раду су јасно изложени резултати истраживања комуникационих појава од ширег друштвеног значаја изазваних применом нових технолошких решења, као и утицај интернет заједница на комуникационо-друштвене процесе у умреженом окружењу.

Резултати добијени истраживањем су приказани, анализирани и тумачени применом релевантних и оправданих научних метода прикупљања, обраде, приказивања и анализе квантитативних података, а сами резултати су приказани јасно и прецизно. У раду су коришћене одговарајуће статистичке методе за тестирање хипотеза, док је опис узорка приказан уз помоћ показатеља дескриптивне статистике. За анализу резултата из полу-структурираних интервјуа, коришћени су тематско кодирање и тематска анализа, што је у складу са упутствима и трендовима водећих научника из области.

Избор наведених метода и начина њихове примене је, у потпуности, прилагођен карактеру проблема који су у дисертацији решавани.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Докторска дисертација је написана у потпуности у складу са образложењем које је наведено у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Докторска дисертација својим насловом, садржајем, резултатима истраживања, начином тумачења тих резултата и научним доприносом обухвата све битне елементе који се захтевају за радове овакве врсте.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци
<p>Разматрајући целокупну материју докторске дисертације под насловом „Утицај интернет заједница на комуникационо - друштвене процесе у умреженом окружењу“ кандидата мр Данице Радовановић, Комисија је закључила да налази овог истраживања доприносе бољем разумевању умреженог окружења у интелигентним системима, као и откривању нових технолошко-друштвених појава условљених компјутерски-посредованом комуникацијом, те се може закључити да овај рад представља оригиналан научни допринос аутора теорији и пракси унапређења процеса рада, организацији и управљању применом нових технолошких решења за комуникацију и колаборацију путем интернета, односно обезбеђује добру основу за даља истраживања у наведеној научној области. Истраживањем су испуњени сви задати циљеви.</p> <p>Импликације ових нових сазнања су корисне како за креаторе информационо-комуникационих система тако и за интернет истраживаче и раднике у високо-школском образовању јер би се приказана теоријска и емпиријска сазнања у дисертацији могла применити у креирању њихових програма, будућих политика, стратешких планова и акција у којима свакако место треба да заузимају нови медији и интернет технологије.</p> <p>Значај за техничке и друштвене науке је да су ИКТ по својој природи и техничке и друштвене, али постоји чињеница да је терминологија у различитим областима може бити проблематична, и да су границе концепата често пута нејасни, те су ово довољни разлози за будућа теоријска и практична истраживања и елаборације о новим технологијама и видовима друштвеног понашања и комуникационих пракси који заокупљују пажњу милионима корисника широм света.</p> <p>Дато представља добру основу за даља истраживања у овој области.</p>
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
Докторска дисертација нема недостатака који битније утичу на коначан резултат истраживања.
X ПРЕДЛОГ:
На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
- да се докторска дисертација Мр Данице Радовановић прихвати, а кандидату одобри одбрана

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др **Лепосава Грубић Нешић**, ред. проф.; ПРЕДСЕДНИК
Производни системи, организација и менаџмент;
Факултет техничких наука, Нови Сад;

Др **Илија Ћосић**, ред. проф.;
Производни системи, организација и менаџмент;
Факултет техничких наука, Нови Сад;

Др **Младен Чуданов**, доцент;
Организација пословних система;
Факултет организационих наука, Београд;

Др **Берни Хоган**, доц.;
Информационо комуникациони системи;
Универзитет у Оксфорду, Оксфорд, Велика Британија;

Др **Данијела Лалић**, доцент; МЕНТОР
Производни системи, организација и менаџмент;
Факултет техничких наука Нови Сад;